

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: НА ПРИКЛАДІ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

ASSESSMENT OF EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE: ON THE CASE OF HEALTHCARE INSTITUTIONS

УДК 330.342.3

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-44>

Макаренко С.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Херсонський державний університет

Данько В.В.

здобувач Херсонський державний університет

Олійник Н.М.

к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки Херсонський національний технічний університет

Makarenko Serhii

Kherson State University

Danko Vladyslav

Kherson State University

Nataliia Oliinyk

Kherson National Technical University

У статті проведено аналіз сучасних методичних підходів до загального оцінювання ефективності управління підприємством. Доведено, що однією з найважливіших складових під час розроблення та обґрунтування доцільності впровадження конкурентних стратегій є надання об'єктивної оцінки ефективності управління підприємством загалом та його складовими частинами зокрема. Обґрунтовано доцільність використання методики оцінювання ефективності управління підприємством на підставі використання методу таксономічного аналізу. Здійснено оцінювання ефективності використання ліжкового фонду, кадрів та мережі закладів охорони здоров'я. Встановлено, що перш ніж використовувати методику оцінювання на підставі використання методу таксономічного аналізу необхідно визначити вплив кожного із запропонованих показників на загальний результативний фактор, за яким умовно можна виявити та проаналізувати стан речей на цьому об'єкті (сукупності об'єктів), а також перевірити наявність можливої мультиколінеарності між показниками.

Ключові слова: оцінювання, ефективність, менеджмент, інтегральний показник, заклади охорони здоров'я.

В статье проведен анализ современных методических подходов к общему оцениванию эффективности управления предприятием. Доказано, что одной из важнейших составляющих при разработке и обосновании целесообразности внедрения конкурентных стратегий является предоставление объективной оценки эффективности управления предприятием в целом и составляющими частями в частности. Обоснована целесообразность использования методики оценивания эффективности управления предприятием на основе использования метода таксономического анализа. Осуществлено оценивание эффективности использования коечного фонда, кадров и сети учреждений здравоохранения. Установлено, что прежде чем использовать методику оценивания на основе использования метода таксономического анализа необходимо определить влияние каждого из предложенных показателей на общий результативный фактор, по которому условно можно выявить и проанализировать состояние дел на этом объекте (совокупности объектов), а также проверить наличие возможной мультиколлинеарности между показателями.

Ключевые слова: оценивание, эффективность, менеджмент, интегральный показатель, учреждения здравоохранения.

With the spread of market mechanisms in economic systems, the introduction of effective tools for managing social institutions is becoming more and more urgent. The article analyzes the modern methodological approaches to the overall assessment of the efficiency of management of the enterprise. It is proved that one of the most important components in the development and justification of the feasibility of implementing competitive strategies is an objective assessment of the efficiency of management of the enterprise and its individual components. Assessing the competitiveness of an enterprise is a complex multifactorial task, which boils down to identifying the most significant numerical indicators of competitiveness and their integration. The need to aggregate all indicators is due to the fact that the object of modeling (the effective functioning of the enterprise) requires not only generalizing characteristics, but also the ordering of its individual elements according to certain properties and principles. It is possible to implement this mechanism using the integrated assessment method, which can be based on parameters obtained by analyzing the main components of the effective functioning of the enterprise. Based on an integrated assessment, it is possible to comprehensively evaluate the financial and economic activities of an enterprise, identify shortcomings in work, and propose development directions. In addition, the integral assessment is the basis for predicting the effective functioning of the enterprise, since the adequacy of the forecast data depends on the reliability of the input information. The expediency of using the methodology of assessment of the efficiency of management of the enterprise based on the use of taxonomic analysis is substantiated. The study to determine the integral indicator of assessing the efficiency of management of the enterprise led to the conclusion that the leadership of the health care institution under study must first develop measures that will help eliminate the negative values of certain indicators and help improve the efficiency of management of the enterprise.

Key words: assessment, efficiency, management, integral indicator, healthcare institutions.

Постановка проблеми. Важливою умовою виживання підприємства у сучасних умовах невідомості ринкового оточення є правильне оцінювання всіх умов ринку й можливостей суб'єкта господарювання визначати ціну на продукцію, послуги, що реалізуються, надаються, а також набуті фактори (засоби) виробництва. Ціни в умовах ринкової конкуренції задають пріоритети в науково-технічній політиці. Підприємство здійснює розвиток технології, організації виробництва, створює умови для контролю якості продукції, але ефективність продукції та послуг, що випускаються та надаються підприємством (ступінь вигідності виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг для підприємства), апробується ринком, ціною їх реалізації та рівнем задоволе-

ності серед потенційних споживачів. Підприємство не зможе домогтися стабільного успіху в господарській діяльності, якщо не буде постійно збирати й акумулювати інформацію як про стан цільових ринків і положення на них конкурентів, так і про власні можливості й перспективи для подальшого проведення обґрунтованого оцінювання та прогнозування можливих змін у майбутньому. Зазначене визначило актуальність теми дослідження, її завдання та зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика ефективності управління в умовах нестабільного внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища розглянута в наукових працях таких авторів, як І.Л. Андрєєва [1], А.Г. Ахламов, Н.Л. Кусик [2], Д.В. Карамішев, А.С. Немченко [4], Н.В. Лепетюха,

І.О. Рудська [5], А.О. Нічипорук [7], Т.А. Сініцина [8], Н.І. Соловійова [9], А.В. Тихомирова [10]. Незважаючи на вагомий напруження, залишаються проблеми, що потребують додаткового наукового аналізу, особливо щодо визначення обґрунтованої методики оцінювання ефективності управління підприємствами в сучасних умовах ринку.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні різних методик та обґрунтуванні оптимального методичного підходу до оцінювання ефективності управління підприємством на прикладі закладів охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення та оцінювання ефективності управління суб'єктом господарювання будь-якої форми власності набуває особливого значення, оскільки зазначене дає змогу не лише оцінити рівень ефективності системи управління, але й виявити наявні та потенційні можливості подальшого розвитку об'єкта дослідження, забезпечити необхідною інформацією для прийняття відповідних управлінських рішень як топ-менеджмент підприємства, так і зовнішніх користувачів і стейкхолдерів.

В сучасних умовах функціонування економіки існує безліч підходів до оцінювання ефективності управління підприємством. В дослідженні [10] А.В. Тихомирова пропонувала виділити такі сім підходів до оцінювання ефективності управління:

- 1) оцінювати ефективність управління як ефективність виробництва;
- 2) оцінювати на основі порівняння кінцевих результатів діяльності підприємства з витратами на управління;
- 3) ефективність управління розглядати як результативність діяльності конкретної системи управління, що відображається в різних показниках і як стан об'єкта управління, і як стан власне управлінської діяльності;
- 4) оцінювати ефективність управління на основі оцінювання ступеня досягнення цілей управління діяльністю підприємства;
- 5) оцінювання проводити на основі оцінювання ефективності управлінських рішень за двома напрямками, а саме за ефективністю окремо взятих рішень та ефективністю управління на основі оцінювання ефективності управлінських рішень;
- 6) оцінювання проводити на основі оцінювання ефективності управлінської праці;
- 7) оцінювання проводити на основі оцінювання ефективності вдосконалення управління виробництвом.

Окрім запропонованих автором [10] підходів до оцінювання ефективності управління, заслуговують на увагу інші пропозиції та напрацювання. Так, у науковій праці Т.А. Сініциної [8] виділено низку причин, які дають змогу значно звужити коло вищевказаних підходів. На її думку, цими причинами є невід'ємність четвертого напрямку, тобто

напрямку оцінювання ефективності управління на основі оцінювання ступеня досягнення цілей підприємства від першого (на основі ефективності виробництва) та третього (на основі ефективності системи управління); пов'язаність п'ятого напрямку з визначенням ефективності управлінських рішень, його спрямованість на визначення ефективності окремо взятих рішень, а не на оцінювання стабільно діючої системи управління, тому відсутність у нього самостійного значення. Також авторка стверджує, що шостий напрям включає методики, в яких об'єктом оцінювання є переважно не характеристики цілеспрямованості системи управління, а показники стану та існування кадрового персоналу управління, тому цей напрям важко враховувати як самостійний.

На нашу думку, під час оцінювання ефективності управління підприємствами потрібно визначити не лише загальну ефективність господарської діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, але й ефективність діяльності конкретної системи управління, що відображається в різних показниках і стану об'єкта управління, і власне управлінської діяльності.

Заслуговує на увагу методика оцінювання ефективності управління підприємством, що була запропонована авторами [5] на підставі використання методу таксономічного аналізу. Зазначена методика полягає у проведенні розрахунку інтегральної оцінки ефективності діяльності підприємства у декілька етапів, таких як формування системи інформаційного простору оцінювання; формування матриці стандартизованих значень ознак; формування «точки-еталону»; розрахунок евклідової відстані; розрахунок значень інтегрального показника; формування висновків. Запропоновану методику можна використовувати як для загального оцінювання ефективності діяльності та конкурентоспроможності підприємства, так і для оцінювання його окремої складової функціонування.

Будь-яке підприємство, організація чи установа є єдиним механізмом, що взаємодіє із зовнішнім середовищем, функціонує та перетворює наявні ресурси на продукцію й послуги. Найбільший вплив серед усіх факторів має організація управління на цих об'єктах, тому чітке збалансування складових управління сприяє їх нормальному функціонуванню та стабільному розвитку. З огляду на сучасний стан закладів охорони здоров'я та постійний пошук нових інструментів удосконалення їх діяльності виникає необхідність дослідження ефективності управління ними. З урахуванням специфіки функціонування оцінювання ефективності управління закладами охорони здоров'я доцільно проводити з використанням групи показників, що характеризують ефективність використання ліжкового фонду та ефективність використання кадрів і мережі закладів охорони здоров'я.

У табл. 1 представлено узагальнену систему інформаційного простору для розрахунку інтегрального показника ефективності використання ліжкового фонду.

У табл. 2 проведено розрахунок середнього значення та середньоквадратичного відхилення для групи показників, що характеризують ефективність використання ліжкового фонду.

Стандартизовані значення показників, проміжні значення «точки-еталону», евклідової відстані та інтегрального показника відображено в табл. 3.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що найбільш ефективно ліжковий фонд вітчизняних закладів охорони здоров'я використовувався у 2013 році. Зниження інтегрального показника у 2017 році пов'язано з низьким коефіцієнтом обігу ліжка по факту, що, як наслідок, також привело до зниження коефіцієнта раціонального використання ліжкового фонду.

Аналогічні розрахунки щодо визначення інтегрального показника ефективності використання

кадрів та мережі закладів охорони здоров'я проведено в табл. 4. Визначення інтегрального показника буде проводитися на підставі таких показників, як кількість лікарів усіх спеціальностей, тис. осіб (B1); кількість середнього медичного персоналу, тис. осіб (B2); кількість лікарняних закладів, тис. од. (B3); кількість лікарняних ліжок, тис. од. (B4); кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тис. од. (B5).

Отримані в табл. 4 результати оцінювання свідчать про те, що найвищий рівень ефективності використання кадрів та мережі вітчизняних закладів охорони здоров'я у досліджуваному інтервалі часу спостерігався у 2013 році. Загальне погіршення показників пов'язано передусім з анексією АР Крим та початком військових конфліктів на Сході України.

У разі проведення аналізу виключно за показниками 2014–2017 років бачимо, що найвищий рівень інтегрального показника спостерігався у 2015 році, що перш за все пов'язано зі збільшенням кількості амбулаторно-поліклінічних закладів.

Таблиця 1

Система інформаційного простору для розрахунку інтегрального показника ефективності використання ліжкового фонду

Шифр	Показник	Роки				
		2013	2014	2015	2016	2017
A1	Плановий коефіцієнт обігу ліжка	28,2	27,9	27,2	28,5	28,8
A2	Фактичний коефіцієнт обігу ліжка	27,6	27,2	27,4	28,2	21
A3	Коефіцієнт раціонального використання ліжкового фонду	0,98	0,97	1,01	0,99	0,73
A4	Коефіцієнт цільового використання ліжкового фонду	1,02	1,02	0,98	0,99	1,36
A5	Коефіцієнт ефективного використання ліжкового фонду	99	98	98	98	99

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Розрахунок середнього значення та середньоквадратичного відхилення

Показник	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	\bar{A}	δ
A1	28,2	27,9	27,2	28,5	28,8	28,12	0,549
A2	27,6	27,2	27,4	28,2	21	26,28	2,661
A3	0,98	0,97	1,01	0,99	0,73	0,94	0,104
A4	1,02	1,02	0,98	0,99	1,36	1,07	0,144
A5	99	98	98	98	99	98,40	0,5

Джерело: розраховано авторами

Таблиця 3

Стандартизовані значення показників, проміжні значення «точки-еталону», евклідової відстані та інтегрального показника

Стандартне значення	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	«Точка-еталон»	\bar{C}_0	S_0	C_0
A1	0,1457	-0,4006	-1,6752	0,6919	1,2382	1,2382			
A2	0,496	0,3457	0,4209	0,7215	-1,9841	0,7215			
A3	0,4237	0,3274	0,7126	0,52	-1,9837	0,7126			
A4	-0,3753	-0,3753	-0,6533	-0,5838	1,9876	1,9876			
A5	1,2247	-0,8165	-0,8165	-0,8165	1,2247	1,2247			
Евклідова відстань	2,6290	3,5673	4,4407	3,3338	3,8197		3,5581	0,5935	4,7451
Інтегральний показник	0,45	0,25	0,06	0,30	0,20				

Джерело: розраховано авторами

Визначення інтегрального показника ефективності використання кадрів та мережі закладів охорони здоров'я

Стандартне значення	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	«Точка-еталон»	\bar{C}_0	S_0	C_0
B1	1,9990	-0,5201	-0,5201	-0,4388	-0,5201	1,999			
B2	1,9544	-0,1640	-0,4032	-0,5740	-0,8132	1,9544			
B3	1,9410	-0,2157	-0,2157	-0,7548	-0,7548	1,941			
B4	1,8955	-0,0632	-0,1895	-0,7266	-0,9161	1,8955			
B5	1,6275	-1,2787	-0,6975	-0,1162	0,4650	1,6275			
Евклідова відстань	0,0	5,2694	5,1291	5,4332	5,5253		4,2714	2,14	8,5515
Інтегральний показник	1,00	0,38	0,40	0,36	0,35				

Джерело: розраховано авторами

Отже, керівництву вітчизняних закладів охорони здоров'я необхідно насамперед розробити заходи, які допоможуть усунути негативні значення визначених показників та сприятимуть удосконаленню ефективності використання ліжкового фонду, кадрів та мережі закладів охорони здоров'я.

Перш ніж використовувати метод таксономічного аналізу для оцінювання ефективності управління суб'єктами господарювання всіх форм власності, потрібно визначити вплив кожного із запропонованих показників на загальний результативний фактор, за яким умовно можна виявити та проаналізувати стан речей на цьому об'єкті (сукупності об'єктів), а також перевірити наявність можливої мультиколінеарності між показниками.

Також підвищення рівня проведених розрахунків можна досягти за рахунок запровадження об'єктивного методичного підходу до визначення питомої ваги впливу кожного показника (групи показників) на результативний фактор. Зазначене є можливим не лише за рахунок залучення кваліфікованих внутрішніх та зовнішніх експертів для визначення показників, за якими пропонується проводити оцінювання, але й шляхом запровадження методичного підходу до визначення коефіцієнта компетентності експертів з урахуванням їх досвіду роботи, масштабності управлінської діяльності, рівня освіти. Зазначене дасть змогу максимізувати результативність проведеного рейтингового оцінювання та скоординувати зусилля й ресурси працівників на покращення визначених та актуальних для суб'єкта господарювання показників.

Висновки з проведеного дослідження.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в сучасних умовах ведення бізнесу розроблення обґрунтованого методичного підходу до загального оцінювання ефективності діяльності, конкурентоспроможності підприємства загалом та окремої функціональної складової частини зокрема є необхідною умовою для втримання наявних позицій та забезпечення перманентного розвитку. Обґрунтовано доцільність використання методики оцінювання ефективності управління підприємством на підставі використання методу таксономічного аналізу. Перш ніж використовувати запропоно-

вану методику необхідно визначити вплив кожного із запропонованих показників на загальний результативний фактор, за яким умовно можна виявити та проаналізувати стан речей на цьому об'єкті (сукупності об'єктів), а також перевірити наявність можливої мультиколінеарності між показниками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреева И.Л. Модель оптимизации внедрения результатов научной деятельности в практику здравоохранения. *Вестник Волгоградского государственного медицинского университета*. 2009. № 4. С. 23–29.
2. Ахламов А.Г., Кусик Н.Л. Экономика та фінансування охорони здоров'я : навчально-методичний посібник. Одеса, 2011. 134 с.
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.01.2020).
4. Карамішев Д.В., Немченко А.С. Реалізація та оцінка ефективності інноваційних проектів у системі охорони здоров'я. *Економіка та держава*. 2006. № 2. С. 86–88.
5. Лепетюха Н.В., Рудська І.О. Інтегральна оцінка ефективності функціонування підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2016. Вип. 14. С. 424–429.
6. Макаренко С.М., Олійник Н.М. Бізнес-планування : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 073 «Менеджмент». Херсон, 2017. 224 с.
7. Олійник Н.М., Макаренко С.М., Нічипорук А.О. Аналітичне оцінювання ефективності діяльності підприємств легкої промисловості України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2018. № 2(64). С. 76–81.
8. Синицына Т.А. Оценка эффективности системы управления промышленным предприятием: целевой подход : дисс. ... канд. экон. наук : спец. 08.06.01. Одесса, 2008. 187 с.
9. Соловйова Н.І., Макаренко С.М., Олійник Н.М. Методологічна коректність прогнозного оцінювання параметрів соціально-економічного розвитку регіонів. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 11(185). С. 268–277.
10. Тихомирова А.В. Оценка эффективности управления производством. Москва : Экономика, 1984. 104 с.

REFERENCES:

1. Akhlamov A.H. & Kusyk N.L. (2011) *Ekonomika ta finansuvannia okhorony zdorovia : navch.-metod. posib.* [Health Economics and Financing : A Learning Method. tool.]. Odessa. (in Ukrainian)
2. Andreeva Y.L. (2009) *Model optymizatsyy vnedrenyia rezultatov nauchnoi deiatelnosti v praktyku zdravookhraneniia* [A Model for Optimizing the Implementation of Scientific Results in Health Care Practice]. *Volgograd Bulletin. state. honey. universities*, vol. 4, pp. 23–29.
3. Karamyshev D.V. & Nemchenko A.S. (2006) *Realizatsiia ta otsinka efektyvnosti innovatsiinykh proektiv u systemi okhorony zdorovia* [Implementation and Evaluation of the Effectiveness of Innovative Projects in the Healthcare System]. *Economy and State*, vol. 2, pp. 86–88.
4. Lepetiukha N.V. & Rudska I.O. (2016) *Intehralna otsinka efektyvnosti funktsionuvannia pidpriemstva* [The Integral Estimation Of The Enterprise Functioning]. *Nikolaev National University of V.A. Sukhomlinsky. Business Economics and Management*, vol. 14, pp. 424–429.
5. Makarenko S.M., Oliinyk N.M. (2017) *Biznesplanuvannia: navch.-metod. posib. dlia studentiv spetsialnosti 073 "Menedzhment"* [Business Planning: A Learning Method. tool. for Students of the Specialty 073 "Management"]. Kherson. (in Ukrainian)
6. Oliinyk N.M., Makarenko S.M., & Nichyporuk A.O. (2018). *Analitychne otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv lehkoi promyslovosti Ukrainy* [Analytical Evaluation of Operating Efficiency of the Light Industry Enterprises in Ukraine]. *Problems of Systemic Approach in the Economy*, vol. 2, no. 64, pp. 76–81.
7. Soloviova N.I., Makarenko S.M. & Oliinyk N.M. (2016) *Metodolohichna korektnist prohnoznoho otsiniuvannia parametriv sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv* [Methodological correctness of the forecast parameter regions socio-economic development estimation]. *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 11, no. 185, pp. 268–277.
8. *State Statistics Service of Ukraine*. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 4 January 2020).
9. Synytsyna T.A. (2008) *Otsenka efektyvnosti systemy upravleniia promyshlennym predpriiatyem: tselevoi podkhod* [Assessment of the effectiveness of the industrial enterprise management system: target approach] (PhD Thesis), Odessa.
10. Tykhomyrova A.V. (1984). *Otsenka efektyvnosti upravleniia proyzvodstvom* [Assessment of the effectiveness of production management]. Moscow : Economy. (in Russian)